

Joanna Leek

Koncepcje kształcenia ogólnego a cele i treści nauczania etyki

Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Pedagogika 23, 77-86

2014

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

<http://dx.doi.org/10.16926/p.2014.23.04>

Joanna LEEK

Koncepcje kształcenia ogólnego a cele i treści nauczania etyki

Słowa kluczowe: edukacja, kształcenie ogólne, cele kształcenia, etyka, podstawa programowa.

Zarówno pojedyncze osoby, jak i różne środowiska społeczne wiążą ze szkołą nadzieje na zaspokojenie rozmaitych potrzeb. Bilans funkcjonalności powszechnej edukacji zależny jest – z jednej strony – od punktu widzenia indywidualnych korzyści, a z drugiej – od interesu społecznego, ogólnonarodowego, a nawet ogólnoludzkiego. Wypada on podobnie, gdy zachodzi zgodność oczekiwań kierowanych wobec kształcenia i wychowania jednostek, środowisk społecznych, państwa. Oczekiwania znajdują swoje odbicie w celach edukacji, które są przedmiotem sporów o to, czy dominującymi należy uczynić rozwój osobisty lub przygotowanie do życia, jaka powinna być ich hierarchia. W sytuacji, gdy szkoła jest jedną, niemniej jednak bardzo istotną częścią wychowującego systemu społecznego, trudno jest jednoznacznie określić, które cele edukacji mają pierwszeństwo przed innymi, jak i wskazać zakres odpowiedzialności szkoły, jakie postawy i wiedzę powinna kształtować. Niniejszy artykuł jest próbą ukazania złożoności zagadnienia kształcenia ogólnego, w szczególności w aspekcie celów i treści nauczania etyki. W pierwszej części artykułu wyjaśnię pojęcie kształcenia ogólnego oraz przybliżę trzy zróżnicowane perspektywy celów kształcenia ogólnego. W drugiej części, na podstawie analizy podstaw programowych kształcenia ogólnego z przedmiotu etyka, dokonam rozpoznania występujących w nich koncepcji kształcenia ogólnego.

1. Kształcenie ogólne a cele kształcenia

Od wieków ludzie stawali w obliczu dylematu, jak należy rozumieć kształcenie ogólne, jakie powinny być jego cele, co tworzy podstawy, jakie powinien

opanować każdy uczeń. Filozofowie przez stulecia dyskutowali o kształceniu ogólnym, tworząc różne koncepcje. Również współcześnie w programach kształcenia ogólnego można odnaleźć ich obecność, a dyskusja o wyższości jednych nad drugimi nadal nie ustaje.

Koncepcja kształcenia ogólnego, jak wyjaśnia W. Okoń¹, skryształizowała się w XIX wieku i od tego czasu ulegała przemianom. Współcześnie można przyjąć za autorem², iż głównym celem kształcenia ogólnego jest wielostronny rozwój osobowości. Nadrzędność znaczenia uzasadnia on tym, że ów wielostronny rozwój osobowości jest wspólnym językiem dla wszystkiego, co służy wytwarzaniu więzi społecznych zarówno na poziomie jednostek, jak i pomiędzy klasami społecznymi i narodami. Wielostronny rozwój osobowości jest także ważnym czynnikiem otwierającym drogę do świata nauki i kultury, jest też podstawą dla wszystkich specjalności zawodowych. W tak rozumianym kształceniu ogólnym autor wyróżnia dwie strony: rzeczową i osobowościową. Strona rzeczowa (obiektywna) wiąże się z poznawaniem świata obiektywnego i nabywaniem sprawności pozwalających brać udział w jego kształtowaniu. Strona osobowościowa (podmiotowa) wiąże się z poznawaniem samego siebie, kształtowaniem motywacji i zainteresowań oraz nabywaniem sprawności sprzyjających kształtowaniu samego siebie. W harmonijnym procesie kształcenia obie strony są ze sobą integralnie związane, zlekceważenie jednej z nich odbija się niekorzystnie na drugiej.

Kształcenie ogólne, rozpatrywane od strony rzeczowej, obejmuje trzy podstawowe cele. Pierwszy to opanowanie podstaw wiedzy naukowej o przyrodzie, społeczeństwie, technice i sztuce. Chodzi tu o możliwie wszechstronne poznanie tych dziedzin w takim zakresie, jaki sprzyja rozumieniu zachodzących zjawisk i racjonalnemu oddziaływaniu na te zjawiska. Drugim celem kształcenia jest ogólne przygotowanie uczniów do działalności praktycznej, a wykształcenie ogólne polega na opanowaniu przez uczniów tych podstawowych form działalności praktycznej, które pozwalają człowiekowi poznawać i przekształcać przyrodę, społeczeństwo i kulturę. Trzeci cel kształcenia koncentruje się na kształtowaniu w uczniach przekonań i opartego na nich poglądu na świat jako swoistej całości. Gromadzone przez uczniów wiadomości i doświadczenia praktyczne, stanowiące obiektywny budulec wykształcenia ogólnego, podlegają systematyzacji i wartościowaniu, a następnie aprobowaniu ich lub odrzucaniu przez ucznia³.

Kształcenie ogólne, rozpatrywane od strony osobowościowej, podobnie jak rozpatrywane od strony rzeczowej, obejmuje trzy cele podstawowe. Pierwszy z celów to ogólny rozwój sprawności umysłowej i zdolności poznawczych – ze szczególnym uwzględnieniem myślenia; drugi to kształtowanie potrzeb kulturalnych, motywacji i zainteresowań poznawczych, społecznych, estetycznych

¹ W. Okoń, *Słownik pedagogiczny*, Warszawa 2007, s. 204–205.

² Tamże.

³ W. Okoń, *Wprowadzenie do dydaktyki ogólnej*, Warszawa 2004.

i technicznych; trzeci natomiast mówi o wdrożeniu do samokształcenia i pracy nad sobą przez całe życie.

Wszystko to, co w ramach edukacji szkolnej powinien opanować każdy uczeń w zadowalającym stopniu – podaje Wojciech Błażejewski⁴ – w potocznym języku zwykło się określać kanonem kształcenia ogólnego. Na kanon kształcenia ogólnego składają się więc

porcje wiedzy, zakwalifikowanej do kilkunastu obowiązkowych przedmiotów nauczania, umożliwiającej po ukończeniu szkoły ponadgimnazjalnej – liceum, technikum – studiowanie na każdym kierunku oraz pełne uczestnictwo w życiu społecznym. Przystwojone wiadomości, wyrobione umiejętności oraz ukształtowane postawy czynią z absolwenta osobę przygotowaną – kompetentną do odpowiedniego kierowania własnym życiem, a także osób od niego mniej lub bardziej zależnych⁵.

Według autora, kanon kształcenia ogólnego można opisywać między innymi jako zbiór efektów kształcenia w sferze intelektualnej, wolicjonalnej, motorycznej, emocjonalnej, zapewniających z założenia tzw. równość szans na starcie w dorosłe życie, w odniesieniu do zadań szkoły – dydaktycznych, wychowawczych, opiekuńczych, celów wynikających z chęci zaspokojenia rozpoznanych bądź domniemych potrzeb osobistych i społecznych, przekazywania uczniom i zinternalizowania przez nich wartości⁶.

Obecnie obowiązujący kanon kształcenia ogólnego na wszystkich szczeblach edukacji określa Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 27 sierpnia 2012 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w powszechnych typach szkół (Dz.U. z 30 sierpnia 2012, poz. 977). W dokumencie zawarto zbiór celów kształcenia w formie wymagań ogólnych stawianych uczniom oraz treści kształcenia dla kilkunastu szkolnych przedmiotów nauczania, z podziałem na wiadomości i umiejętności, jakie powinny opanować uczeń na każdym etapie edukacyjnym. Dokument zawiera ponadto zadania szkoły, jak i zalecenia odnośnie do sposobu realizacji poszczególnych przedmiotów nauczania.

2. Kształcenie ogólne – różne koncepcje

Wśród wielu różniących się między sobą koncepcji celów kształcenia ogólnego w krajach świata zachodniego, wyróżnić można trzy zasadnicze, dominujące – skoncentrowane na wiedzy, uczniu lub społeczeństwie⁷. Celem koncepcji kształcenia ogólnego ześrodkowanej na wiedzy przekazywanej nowym pokole-

⁴ W. Błażejewski, *Kanon, skuteczność i efektywność kształcenia ogólnego w Polsce*, Rzeszów 2013, s. 31.

⁵ Tamże.

⁶ Tamże.

⁷ D.F. Walker, J.F. Soltis, *Program i cele kształcenia*, Warszawa 2000, s. 36–40.

niom jest przygotowanie następnych generacji do wzbogacania jej zasobu. Na pierwszym miejscu stawia się w niej opanowanie treści nauczania, tj. faktów, wiadomości, teorii z zasadniczych gałęzi wiedzy, opanowanie – oprócz podstawowych umiejętności, takich jak pisanie, czytanie, mówienie, liczenie – umiejętności rozwiązywania problemów, z naciskiem na rozwój motywacji do uczenia się. Duże znaczenie przypisuje się przekazywaniu istniejącej już wiedzy, jak i zdobywaniu przez uczniów nowej, a celem kształcenia ogólnego jest w tej koncepcji kształtowanie wiedzy z różnych dyscyplin. Nie określa się sposobu przekazywania wiedzy. Brak jest też w niej edukacji zdrowotnej, zawodowej, społecznej⁸.

Kolejna koncepcja kształcenia ogólnego, zorientowana na społeczeństwo, nie jest zaprzeczeniem koncepcji ześrodkowanej na wiedzy, lecz jej rozwinięciem. Przyjmuje się, iż kształcenie ogólne powinno w większym zakresie służyć społeczeństwu i jego dobru. Korzenie tak rozumianego kształcenia ogólnego sięgają starożytnej Grecji i państwa spartańskiego, gdzie wychowanie było ukierunkowane przede wszystkim na doskonalenie kondycji fizycznej i umiejętności wojskowych młodzieży. Ideałem pedagogii spartańskiej było wychowanie jednostek silnych fizycznie, zahartowanych na trudy, zdyscyplinowanych, ofiarnych. Było to wychowanie dla państwa, niedopuszczające żadnego indywidualizmu. W następnych wiekach wiele państw tworzyło koncepcje oparte na idei służenia pomyślności społeczeństwa, niezależnie od wpływu kształcenia na jednostki albo od wiedzy naukowej, przekazywanej w szkołach. Zwolennicy tej socjocentrycznej koncepcji kształcenia różnią się poglądami na temat metod lub zasad nauczania, niemniej jednak łączy ich pogląd, iż pokojowe współzycie w społeczeństwie, dające szansę na jego przetrwanie, jest sensem edukacji. W tak rozumianym kształceniu ogólnym dominuje rozwijanie umiejętności społecznych, współpracy, budowania właściwych relacji z innymi, rozwiązywania konfliktów, komunikowania się, empatii, ponadto postaw społecznej dyscypliny, zaangażowania na rzecz dobra wspólnego, patriotyzmu, otwartości na innych, odpowiedzialności.

Oprócz koncepcji kształcenia ogólnego, ześrodkowanego na wiedzy lub na społeczeństwie, można wyróżnić spojrzenie na edukację z perspektywy jednostki, a więc kształcenie ogólne, w którym nacisk kładzie się na rozwój jednostki, jej prawa, rozwój indywidualnych uzdolnień i zainteresowań. Za sprawą zwolenników tej koncepcji, reformatorów kształcenia ogólnego, edukacja pozbyła się surowości, dyscypliny, kar, a ich miejsce zajęły szacunek, empatia, uprzejmość. Koncepcja ta charakteryzuje się kształtowaniem umiejętności wyrażania siebie, swoich emocji, pragnień, dążenia do osobistego szczęścia, jest zorientowana na twórczą ekspresję, rozwijanie zdolności i zainteresowań, zdrowy tryb życia, także na postawy interpersonalne, takie jak osobistej godności, samokontroli, odpowiedzialności za siebie, samodzielności, dzielności. Wiedza w tej

⁸ Tamże.

konceptji to coś więcej niż opanowanie wiadomości i umiejętności niezbędnych w życiu. Chodzi w niej o rozbudzenie wewnętrznej motywacji i zadowolenia, a zadaniem szkoły jest pomoc uczniom w odkrywaniu własnych talentów i możliwości. Podobnie jak w dwóch wcześniej opisanych koncepcjach kształcenia ogólnego, brak jest jedności pośród jej zwolenników, jeśli chodzi o najlepsze metody nauczania. Spór ten zdaje się mieć drugorzędne znaczenie, a najważniejsze jest wspomaganie rozwoju ucznia.

Wspomniane powyżej konceptje nie wykluczają się, a wręcz, jak zauważają D.F. Walker i J.F. Soltis⁹, powinny obecnie wzajemnie się uzupełniać. Ukazują one jednocześnie zróżnicowanie ról współczesnego nauczyciela. Autorzy wyrażają pogląd, iż kształcenie ogólne na miarę XXI wieku powinno ujmować cele właściwe każdemu z trzech omówionych stanowisk. Trudno się z tym nie zgodzić, zwłaszcza w obliczu zagrożeń, przed jakimi stoi ludzkość, jak wojny, konflikty zbrojne, terroryzm, skażenie środowiska ekologicznego, choroby, etc. Problemy zagrażające światu można rozwiązać przy pomocy zarówno wiedzy o nich, o ich źródłach, jak i umiejętności współpracy między ludźmi, budowania właściwych relacji z innymi, odpowiedzialności za siebie i swoje postępowanie, za drugiego człowieka.

Tabela 1. Cele kształcenia wg. D.F. Walkera i J.F. Soltisa oraz W. Okonia

KSZTAŁCENIE OGÓLNE			
Kształcenia ogólne D.F. Walkera i J.F. Soltisa ześrodkowane na:	WIEDZY	SPOŁECZEŃSTWIE	UCZNIU
Kształcenie ogólne wg. W. Okonia	Opanowanie ogólnej wiedzy o przyrodzie, społeczeństwie, technice, sztuce (Strona rzeczowa)		
		Przygotowanie do przekształcania przyrody, życia społecznego (Strona rzeczowa); Kształtowanie humanistycznego stosunku do ogólnoludzkich wartości (Strona rzeczowa)	
	Ogólny rozwój sprawności umysłowej i zdolności poznawczych (Strona osobowościowa)		Rozwój potrzeb kulturalnych, motywacji i zainteresowań (Strona osobowościowa); Wdrożenie do samokształcenia i pracy nad sobą samym (Strona osobowościowa)

Źródło: opracowanie własne.

Przedstawione powyżej cele kształcenia ogólnego, w ujęciu W. Okonia, ukazują związek z koncepcją kształcenia ogólnego autorstwa D.F. Walkera

⁹ Tamże, s. 39.

i J.F. Soltisa. Kształcenie ogólne rozpatrywane od strony rzeczowej wg. koncepcji W. Okonia, zorientowane na opanowanie wiedzy o przyrodzie, społeczeństwie, technice, sztuce, jest zbieżne z koncepcją kształcenia ogólnego Walkera i Soltisa, ześrodkowaną na wiedzy i społeczeństwie. Z kolei cel mówiący o przygotowaniu do przekształcania przyrody, życia społecznego oraz kształtowaniu humanistycznego stosunku do ogólnoludzkich wartości ukazuje podobieństwo z koncepcją zorientowaną w większym stopniu na uczenia i społeczeństwo. Analogicznie cel eksponujący ogólny rozwój sprawności umysłowej i zdolności poznawczych odzwierciedla perspektywę zorientowaną na wiedzę, natomiast rozwijanie potrzeb kulturalnych, motywacji i zainteresowań oraz wdrożenia do samokształcenia i pracy nad sobą samym odzwierciedla koncepcję kształcenia ogólnego ześrodkowaną na uczniu. Z dokonanego porównania koncepcji kształcenia ogólnego W. Okonia oraz D.F. Walkera i J.F. Soltisa wynika ponadto, iż cele kształcenia, rozpatrywane od strony rzeczowej, odzwierciedlają koncepcje kształcenia ogólnego zorientowane na wiedzę, społeczeństwo i uczenia. Z kolei cele rozpatrywane od strony osobowościowej reprezentują podejście skupione na wiedzy i uczniu.

3. Etyka w polskim programie kształcenia ogólnego

Pojęcie podstawy programowej kształcenia ogólnego¹⁰ zostało wprowadzone do ustawy o systemie oświaty w 1996 roku¹¹, natomiast pierwsza podstawa programowa kształcenia ogólnego w naszym kraju zaczęła obowiązywać od 1999 roku. Wincenty Okoń w *Słowniku pedagogicznym*¹² z 2007 roku wyjaśnia znaczenie tego terminu i wskazuje, iż podstawa programowa reguluje „założenia procesu edukacji w przedszkolach i szkołach, zawiera kanon podstawowych treści kształcenia, tj. nauczania i uczenia się, określa zakres i rodzaj umiejętności i sprawności, których opanowanie szkoła ma zapewnić uczniom, wymienia też wartości i postawy, których nabycie ma młodzież zawdzięczać szkole i całemu procesowi edukacyjnemu”¹³. Autor nadmienia ponadto, iż podstawa programowa nie jest zestawem nakazów dla nauczycieli, lecz obowiązującą częścią wspólną programów kształcenia w szkołach danego typu i szczebla, dla opracowania przez nauczycieli szczegółowych programów nauczania poszczególnych przedmiotów, bloków przedmiotowych, zajęć integralnych, zajęć wychowawczych.

Taki sposób rozumienia podstawy programowej, biorąc pod uwagę zmianę, polegającą na wprowadzeniu nowej podstawy programowej kształcenia ogólnego

¹⁰ Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla szkół podstawowych i gimnazjów z dnia 15 lutego 1999 r., Dz.U. nr 14, z późn. zm.

¹¹ Ustawa o systemie oświaty. Dz.U. 1996, nr 67, poz. 329 ze zm.

¹² W. Okoń, dz. cyt.

¹³ Tamże, s. 312.

go w 2009 roku uległ modyfikacji. Obecnie obowiązująca podstawa programowa określa cele kształcenia ogólnego (wymagania ogólne) oraz podaje podstawowy kanon treści nauczania (wymagania szczegółowe), przedstawia wymagania edukacyjne, a tym samym egzaminacyjne. Podstawa programowa, w różnym stopniu odpowiada na zasadnicze pytania procesu nauczania: Po co uczyć? Czego uczyć? Jak uczyć? Jak oceniać?, tzn. określa, czego ma się nauczyć uczeń o przeciętnych uzdolnieniach z poszczególnych przedmiotów na każdym etapie edukacyjnym, jak i zawiera jasno zdefiniowany zakres treści nauczania z poszczególnych przedmiotów na kolejnych etapach edukacyjnych. Treści nauczania przedstawione są w języku efektów kształcenia: podstawa programowa prezentuje wymagania, jakie powinien spełniać uczeń na koniec danego etapu edukacyjnego¹⁴. Jej autorzy rezygnują z opisu procesu kształcenia, pozwalając go dopasować do potrzeb i możliwości uczniów. Zaprezentowane w podstawie programowej treści należy realizować w całości, a obowiązek ten nie wyklucza możliwości ich rozszerzenia w programach nauczania.

Od początku istnienia, tj. od 1999 roku, podstawa programowa zmieniana była dwa razy. Obecnie obowiązująca w polskich szkołach została wprowadzona rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 grudnia 2008 roku w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół¹⁵.

Analizując podstawę programową kształcenia ogólnego z 1999 r. z przedmiotu „etyka” dla szkół podstawowych¹⁶ można zauważyć, iż wymienione w niej cele edukacyjne, takie jak „kształtowanie refleksyjnej postawy wobec człowieka, jego natury, powinności moralnych wobec różnych sytuacji życiowych”¹⁷ oraz „przygotowanie do rozpoznawania podstawowych wartości i dokonywania właściwej ich hierarchizacji”¹⁸ – akcentują w większym stopniu perspektywę koncepcji kształcenia ogólnego ześrodkowaną na wiedzy i na uczniu. Perspektywa kształcenia ogólnego ześrodkowana na uczniu dominuje także w treściach nauczania etyki, w szczególności w zakresie „poznawania siebie, dostrzegania cech indywidualnych własnych i najbliższych osób”, „wyjaśniania prawdziwego znaczenia własnych zachowań oraz ich przyczyn i konsekwencji”, „przyjmowania odpowiedzialności za siebie”. Eksponowanie wiedzy uwidacznia się w celach akcentujących temat człowieka jako osoby, godności człowieka, praw i obowiązków, zasad i reguł postępowania, także wiedzy na temat znacze-

¹⁴ Por. J. Madalińska-Michalak, *Oferta edukacyjna i jakość kształcenia w publicznych liceach ogólnokształcących w Łodzi*, Łódź 2013, s. 51.

¹⁵ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 grudnia 2008 roku w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz.U. 2009, nr 4, poz. 17).

¹⁶ II etap edukacyjny, klasy IV–VI.

¹⁷ *Podstawa programowa kształcenia ogólnego*, [w:] Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 15 lutego 1999. Etyka – szkoła podstawowa

¹⁸ Tamże.

nia wolności, jej różnego rozumienia, autorytetów i wzorów osobowych oraz stosunku człowieka do świata przyrody.

W podstawie programowej dla gimnazjum, w jeszcze większym stopniu akcentuje się aspekt kształcenia ogólnego, skoncentrowanego na uczniu. Oprócz wiedzy na temat wskazań moralnych w religii chrześcijańskiej oraz w innych religiach, zawarto w analizowanej podstawie programowej etyki odniesienie do rozwijania postaw odpowiedzialności za siebie i innych oraz za dokonywane wybory moralne. Analogicznie w treściach nauczania eksponuje się „rolę i znaczenie sumienia w ocenie moralnej i dla wewnętrznego rozwoju człowieka”¹⁹, „samowychowanie jako drogę rozwoju”²⁰.

Analizując kolejną podstawę programową kształcenia ogólnego z przedmiotu „etyka”, obowiązującą od 2009 roku, na pierwszy plan wysuwa się idea kształcenia ogólnego zorientowana na wiedzę, przede wszystkim w zakresie wiedzy o człowieku. Cele kształcenia na II etapie edukacyjnym akcentują „kształtowanie refleksyjnej postawy wobec człowieka, jego natury, powinności moralnych oraz wobec różnych sytuacji życiowych, dostrzeganie różnorodności postaw i zachowań ludzkich oraz przygotowanie do rozpoznawania podstawowych wartości i dokonywania właściwej ich hierarchizacji”²¹. Odniesienie do wiedzy można znaleźć ponadto w treściach nauczania. Eksponowana w nich wiedza dotyczy „głównych problemów współczesnej etyki, moralności i religii, wiedzy i polityki, wskazań moralnych w religii chrześcijańskiej i innych religiach świata”. Najwięcej elementów eksponujących wiedzę znajduje się na IV etapie edukacyjnym, w podstawie programowej dla liceum. Uczniowie poznają etykę i pozostałe dyscypliny filozoficzne, ogólnofilozoficzne założenia etyki, teorie i szkoły etyczne.

Z kolei cele kształcenia, takie jak „rozpoznawanie swoich obowiązków wobec najbliższego otoczenia, rodziny i szkoły”, przesuwają perspektywę kształcenia ogólnego z wiedzy na ucznia. Perspektywa koncentracji na uczniu uwidacznia się również w treściach nauczania w zakresie „poznawania siebie, dostrzegania cech indywidualnych własnych i najbliższych osób, wyjaśniania prawdziwego znaczenia własnych zachowań oraz ich przyczyn i konsekwencji, przyjmowania odpowiedzialności za siebie”²². W treściach kształcenia etyki można znaleźć odniesienie do samowychowania i świadomości moralnej.

Inaczej niż w pierwszej polskiej podstawie programowej, w obecnie obowiązującej podstawie eksponuje się cele kształcenia zorientowane na społeczeństwo. Przykładem jest „wyrażanie opinii i wartościowanie zjawisk społecznych

¹⁹ *Podstawa programowa kształcenia ogólnego*, [w:] Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 15 lutego 1999. Etyka – gimnazjum.

²⁰ Tamże.

²¹ *Podstawa programowa z komentarzami*, t. 1–8, opracowana przez Ministerstwo Edukacji Narodowej w 2009 r., dostępna na stronie www.reformaprogramowa.men.gov.pl [stan z 8.09.2014].

²² Tamże.

na poziomie społeczności szkolnej i społeczności lokalnej”. W treściach nauczania wyeksponowano kształtowanie umiejętności uczestnictwa w grupie, porozumiewania się z innymi²³ oraz „uzasadnianie opinii, wydawanie sądów [...] w odniesieniu do zjawisk społecznych na poziomie małej grupy, społeczności szkolnej i społeczności lokalnej”²⁴. W gimnazjum elementy wychowania do społeczeństwa zostają uzupełnione o „normy i wartości demokratyczne leżące u podstaw aktywności społecznej na poziomie małej grupy, szkoły i społeczności lokalnej”. W treściach akcentuje się ponadto etyczny wymiar życia szkolnego, umiejętność życia z innymi i dla innych, wartości szczególnie cenione w życiu szkolnym.

Podsumowanie

Przedstawione powyżej podejścia do celów kształcenia ogólnego ukazują zróżnicowaną perspektywę kształcenia ogólnego. Poczynione rozważania pozwalają stwierdzić, iż odmienność stanowisk w sprawie programu kształcenia ogólnego wynika z eksponowania jednego z trzech aspektów edukacji: ucznia, społeczeństwa i wiedzy (tj. materiału przeznaczanego do opanowania). Zaniebdanie jednak jednego z tych aspektów, na co wskazują D.F. Walker i J.F. Solitis, mogłoby skutkować tym, iż ucierpią pozostałe. Autorzy podkreślają, iż istotne jest ustalenie priorytetów oraz utrzymanie równowagi pomiędzy kategoriami celów. W próbach poszukiwania jednego, najlepszego programu kształcenia ogólnego należy przyjąć kilka jego koncepcji, a nie wyszukiwać jednej najlepszej. Należy poddać analizie kilka punktów widzenia, przemyśleć ich mocne i słabe strony, a następnie rozważyć, jakie w danych okolicznościach zalety każdego wybierać, a które można pominąć. Dokonana analiza podstaw programowych przedmiotu „etyka” z 1999 roku i z 2009 roku ukazuje zróżnicowaną perspektywę kształcenia ogólnego. Cele kształcenia etyki, zawarte w podstawie programowej z 1999 r., ześrodkowane są w dużej mierze na wiedzy o człowieku jako osobie, jego godności, oraz na uczniu, w zakresie kształtowania postaw odpowiedzialności za siebie i innych. Podobnie w podstawie programowej z 2009 r. dominuje akcentowanie wiedzy o człowieku i rozwijanie postaw odpowiedzialności, jednakże w odróżnieniu od pierwszej polskiej podstawy programowej, w drugiej uwidacznia się perspektywa zorientowana na społeczeństwo. Cele kształcenia akcentują przygotowanie do życia w demokratycznych społeczeństwach, aktywny i odpowiedzialny w nich udział, z uwzględnieniem rozwijania umiejętności uczestnictwa w grupie, porozumiewania się z innymi.

²³ Tamże.

²⁴ Tamże.

Summary

Concepts of General Education in Ethics Education Curriculum

Since many centuries different societies were looking for the best concept of general education, resulting in different solutions, ideas and opinions. Various ideas show that different opinions on the concepts of general education results from three aspects of education: student, society and knowledge. The aim of this article is to show the complexity of concepts of general education, in particularly in terms of the objectives and content of teaching ethics. The first part of paper explains the concept of general education and brings closer three different perspectives of general education purposes. In the second part has been done analyzes of two Polish curriculums for ethics, in order to identify occurring in them the concepts of education.

Keywords: education, general education, objectives, value education, core curriculum.